

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Historie kaple sv. Jakuba v Ivančicích

Pro středověkého křesťana bylo touhou putovat do Svaté země po stopách P. Ježíše, do Říma ke hrobu sv. Petra a do Santiaga de Compostela ke hrobu apoštola Jakuba Většího na samotný konec tehdejšího světa. Pro ivančického křesťana byly takové touhy větší-
nou nespílnitelné. Kaple sv. Jakuba, která se roku 1481 zaběhla v zeleni vinohradů Nových hor, měla být náhradním cílem putování, náhradní Compostelou. Jasně o tom mluví stará píseň Ivančického kancionálu:

Nám pro dalekost nelze do Španěl putovat, ale chceme pobožně zde tě navštěvovat tebe žádající, bys byl náš zástupce na této pouti, z které se nevrátíme více

Svědectví o počátcích kaple sv. Jakuba přináší nejstarší zachovalá městská kniha z let 1442 až 1509, do které se zapisovaly závěti, půjčky kostelních a špitálních peněz apod. Kniha byla započata v době konsolidace po husitských válkách.

Nejvíce zmíněná o jakubské kapli obsahují závěti. V této souvislosti čteme poprvé v r. 1480, že měšťan Jan odkázal 2 kopy grošů „k nové

na bohoslužby přispěl roku 1482 zmíněný Mudrák, který v závěti odkázal celé jmění manželce Uršule a dětem s dovětkem, že v případě jejich smrti má být celé vynaloženo k věčné mši. Jestliže pak jeho žena promění svůj stav, tj. znovu se provdá, má k mešní nadaci připadnout půlka jmění. Navíc přikázal poříditi ke sv. Jakubu misál za prodané víno. Uršula, dívčím jménem Muchapeková, se skutečně znovu provdala za brněnského měšťana Tomáše Poppa a byla tedy povinna fundovat jednu mši 150 zlatými, což se stalo ve dvou splátkách.

Poslední záznam je z roku 1507, kdy purkmistr a konšelé přijali od Pralnicera 10 kop za vinohrad zvaný Jošt, který odkázal bednář Štefík ke sv. Jakubu. Zajímavé je, že ke kapli přispívali i přespolní. Například v r. 1506 poručil 8 kop k věčné mši Martin z Rybníků. Odkazů ke kapli bylo uvedeno daleko více a jsou známy odkazy i z pozdější doby.

Podle pověsti chtěla Němčická obec postavit kapli v Němčicích

tence. Za úrodu a ochranu před zkázou plodů svého úsilí prosivali patrona vinic právě v té kapli.

V roce 1836 na poděkování za přežití epidemie cholery a ke cti sv. Jakuba se občané Ivančic rozhodli (23.4.1836) kapli sv. Jakuba znovu vystavět. Začaly přípravy, uspořádala se peněžní sbírka, ale stavba nemohla být povolena pro trvalou platnost nařízení císaře Josefa II.

Poměry se změnily až po roce 1848. Tehdy se tvořily na Moravě jednoty katolických mužů a panen. První Jednota panen na Moravě vznikla právě v Ivančicích v r. 1849 a o rok později vznikla i Jednota katolických mužů. Na schůzi této jednoty byl zvolen jejím starostou Jan Kočí. P. Tomáš Procházka tehdy navrhl znovu vystavět kapli sv. Jakuba. Návrh byl s nadšením přijat.

Na další schůzi o Třech králich v r. 1852 bylo rozhodnuto, aby se vydala delegace k místnímu děkanovi P. Ignáci Hübšchovi, aby také on byl informován o záměru vystavět nad městem kapli. Pan děkan souhlasil a ihned navrhoval řešení. Ještě téhož dne psal jednatel jednoty P. Tomáš Procházka biskupskému radovi P. Ignáci Knorrovi, ivančického rodáku, aby jim poradil, jak by se měla formulovat prosba panu biskupovi a jaké důvody uvést, aby kapli povolil. Již 10. ledna 1852 obdržela jednota německy psaný návrh žádosti o postavení kaple a žádost hned podala. Odpověď pana biskupa ze dne 18. března byla adresována představenstvu obce, což se nemile dotklo členů jednoty. Objevily se také první neshody s panem děkanem.

V odpovědi z biskupství bylo psáno, že konsistoř byla již v roce 1831 příznivě nakloněna znovuvystavění kaple a je také nyní. Současně byly uvedeny připomínky pana děkana, který uváděl velké výdaje na stavbu farní školy a přednostně renovovat farní kostel a jeho oltáře. Jestliže budou tyto požadavky splněny dá biskup souhlas k výstavbě kaple.

Všichni šli do budování kaple s velkým nadšením, ale bez zkušeností a malými finančními prostředky. Z rozpisu prací je zřejmé, kteří řemeslníci budou pracovat zdarma a jaký materiál na stavbu věnují. Konzistoř vzala na vědomí oznámení jednoty a svým přípisem ze dne 21. května 1852 stavbu povolila. Městská rada musela stavbu ohlásit okresnímu hejtmanství, což učinila 1. května 1852. Z hejtmanství byl poslán nevládný dopis, že hejtmanství není nic známo o existenci jednot. Vše se vysvětlilo a dne 28. června 1852 v podvečer svátku sv. Petra a Pavla byl na kopci sv. Jakuba proveden slavnostní výkop. Na zbytku starého základu měl P. Tomáš Procházka zanícený projev.

Dne 10. srpna se začalo pracovat. Strhávaly se zbytky starých zdí a 28. srpna se dostavili na stavenišť kaple dva komisaři hejtmanství, kteří dali ústní souhlas ke stavbě. Nejstarší z dělníků Jakub Šrot položil 31. srpna 1852 první kámen. Tuto událost připomíná datum nad portálem kostela - počátek stavby. K položení základního kamene byli pozváni i občané okolních vesnic.

Přípis z hejtmanství ze 14. září znamenal další zdržení. Zasláné plány nebyly hejtmanstvím uznány a bylo požadováno zaslání nových plánů. Zatím platí zákaz stavby. Nové plány byly odeslány 4. října, a aniž se vyčkalo potvrzení, dali se stavebníci opět do práce.

V polovině listopadu 1852 provedla jednota celoroční vyúčtování. Na příjmech se sešlo na 2 000 zlatých. Z hejtmanství přišla další pohroma. Nové plány však nebyly opět hejtmanstvím uznány, proto bylo nutné vypracovat další nové plány. Ke konečnému rozhodnutí došlo 27. prosince 1852. Komisař Schroter podepsal za hejtmána povolení ke stavbě kaple. Končil rok 1852, první rok stavby kaple a nejhorší překážky byly překonány. V té době již byly postaveny hlavní obvodové zdi až po hlavní římsu. Okna s gotickými záklenky byla příčinou dalšího sporu, protože neodpovídala schváleným výkresům. Proto přišel v únoru 1853 ze stavebního úřadu v Brně příkaz zbořit zdi až po okna. Ivančičtí tentokrát použili protekce. Hrabě Bukovský z Bokůvky, známý Tomáš Procházka zaintervenoval. Obratem přivezl Václav Hans a Dominik Missbach kamenný portál z lomu od „oslavanského dubu“. Toho roku šlo hlavně o klenutí, které bylo dokončeno 7. září. Práce postoupily natolik, že se v této sezóně již ličilo. Věž však ještě nestála. O vánocích se v nové kapli, dosud ještě nevyvěšené, konala již první pobožnost. Byl zde postaven Betlém a děti i dospělí zpívali koledy. Rok 1853 končil radostně.

Příštího roku se začalo stavět 25. dubna. Toho roku byla vystavěna věž podle návrhu ivančického měšťana Rudolfa Hanse. Svými dary přispěly všechny cíhelný v okolí, písek dováželi zdejší hospodáři od Letkovic. V té době se našla u jednoho ivančického souseda kamenná křtitelnice ze staré kaple sv. Jakuba.

Základ k oltáři byl položen 16. června. Do důlku v cihle se dal římský peníz s obrazem sv. Petra. Do oltáře se vložily také ostatky ze Svaté země, které přinesl ivančický rodák P. Michal Václav Volák. Do oltáře byl také vložen pergamen se jmény předních dobrodinců kaple.

Čtrnáctá kaplička Křížové cesty

Oltář byl zhotoven z dřeva třešně „skalek“ z okolních polí podle návrhu malíře Josefa Hellicha.

Dne 19. července se táhl na věž hlavní trám přes 13 metrů dlouhý. Vytahovali jej mladenci ze zdejších rodin. Práci řídil tesařský mistr Václav Hans. Posvěcení a zasazení kříže s věžní bání se konalo 20. srpna. Kříž a bání věnoval mlynář ze Stříbského mlýna Steindl, na

Věž a vstup do kaple sv. Jakuba

hrot věže je upevněn opět Václav Hans (o deset roků později první český starosta Ivančic).

Pražský malíř Josef Hellich namaloval podle objednávky na oltář obrazy sv. Petra a Pavla. Zvenčení nad portálem byla zasazena kamenná deska se znakem katolické Jednoty - křížem, korouhví a věnečkem.

V roce 1855 byla stavba svatojakubské kaple hotova. Zvon vysvěcený na jméno sv. Ivana poustevníka, visel původně ve věžce bývalé radnice. Zvoněk u sakristie a kamenná kropenka pocházely ze Sboru ještě z dob bratří. Chybělo jedině přenést sem starobylou sochu sv. Jakuba, která kdysi stávala v původní kapli. Tu však pan děkan odmítl vydat.

Ani ke svěcení kaple z neznámých příčin nedocházelo. Nevíme, zda překážkou byl pan děkan nebo světské úřady. Teprve až za dva roky na svátek Nanebevzetí P. Marie, 15. srpna 1857 se ve slavnostním průvodu nesla socha sv. Jakuba do kaple.

P. Tomáš Procházka, který měl hlavní zásluhu na znovuvybudování kaple sv. Jakuba zemřel 8. června 1858 - nedočkal se tedy vysvěcení kaple. Ještě před tím, 11. listopadu 1857 zemřel ivančický děkan P. Ignác Hübšch.

Ke slavnostnímu svěcení kaple došlo 29. července 1858 za přítomnosti 37 kněží, velké účasti

moravských vlastenců v čele s prof. P. Františkem Sušilem, který zde sloužil první mši svatou. Nebývala velká byla účast obyvatel Ivančic a okolí.

Nákladem zdejší Občanské záložny byly v roce 1879 pořízeny tři nové zvony - Sv. Jakub, Sv. Tomáš, Sv. Pavel. Bohužel všechny tři byly za 1. sv. války odevzdány pro válečné účely. Ocelový zvon,

kteří je na vížce dodnes byl později získán jako dar.

Kaple byla několikrát opravena, zvláště po velkých bouřích (1868). Po přechodu fronty na konci 2. sv. války byla u kaple vyvrácena vrata, poničen inventář a soška sv. Jakuba pohozena venku bez hlavy. Novou hlavu sochy zhotovil řezbář Heřman Kotrba ze Střelic. V letech 1954-55 za faráře Jana Slabého byla provedena celková oprava kaple, při které dostala věž novou měděnou lucernu podle návrhu architekta Klauudia Madlmayera z Brna. V té době byla snaha zrušit pout' ke sv. Jakubu, stánky a atrakce byly přeneseny pod Rénu. Záměr vládnoucí třídy se nepodařil, poutě, včetně mší, každoročně pokračovaly v kapli sv. Jakuba, za velké účasti farníků i vzdálených krajanů. V roce 1985 byla pořízena kopie vzácné sošky, která byla umístěna na oltáři místo originálu. I tato kopie byla z kaple odcizena, protože kaple byla několikrát násilně otevřena a část inventáře byla ukradena.

V letech 1861-1863 bylo postaveno čtrnáct pseudogotických kapliček křížové cesty od hrbitova ke kapli s obrazy malovanými na plátně. Zároveň byla upravena cesta nahoru ke kapli. V roce 1900 darovala Františka Kočí do kapliček křížové cesty posvětil brněnský biskup O. Vojtěch Cikrle dne 27. října 1991.

Z daleka a ze všech stran je vidět kapli svatého Jakuba. Byla postavena ze sbírek a za pomoci občanů Ivančic i okolí. Při ivančické pouti (bývá první neděle po svátku sv. Jakuba) je u kaple sloužena mše svatá za hojně účastí občanů z Ivančic, z okolí i rodáků, z nichž část přijíždí i z daleka, aby se setkala se známými ve městě. I zde je vidět pokrok. Až ke kapli vede asfaltová vozovka, po které přijíždí desítky osobních aut, někdy i autobus.

Přejme si, aby kaple sv. Jakuba byla zachována i pro další generace, stejně jako tradice setkání Vančáků i přespolních u příležitosti pouti u sv. Jakuba. Jiří Široký

POUŽITÉ PRAMENY: Fiala P., Svatojakubská kaple v Ivančicích, MÚ v Ivančicích 1993

Kratochvíl Aug., Ivančice bývalé královské město na Moravě 1906 Na památku svěcení křížové cesty ke sv. Jakubu v Ivančicích 1991

Pohled na kapli sv. Jakuba z ivančického rozhledny

kapli, která se má stavět a zasvětit svatému Jakubu“. V této závěti dané v Ivančicích na Popeleční středě r. 1480 máme zjištěno výchozí datum existence svatojakubské kaple. O další odkazy není v záznamech městské knihy nouze. Například roku 1483 dal ke sv. Jakubu jednu kopu grošů Filip Pelmar, r. 1493 odkázala na smrtelném loži paní Kordula 5 kop a roku 1500 Petr Frošel celých 10 kop, tj. 600 grošů.

Mimo běžných nebo blíže neurčených odkazů se vymykají zápisy svědčící o materiálním zajištění nové svatyně a jejího provozu. Roku 1482 odkázal zeť výše uvedeného „starého Pelmara“ Jiří Gerenscen 5 zlatých na mešní oděv, podobně roku 1492 nechala Dorota Fundarová prodat vinohrad „aby se prodal za čas moci bude a k Jakubu ornát za to kúpen byl, za to věrně prosila“.

Kaple nebyla vyzdobena jen známou plastikou našeho apoštola, která skutečně vznikla v době postavení kaple. Roku 1484 poručil Řehoř Burda namalovat dva obrazy sv. Kryštofa, z nichž jeden byl určen pro kapli sv. Jakuba.

Ve které době probíhaly práce na kapli, můžeme usuzovat jen nepřímě. Jistě tomu tak bylo v roce 1482, kdy měšťan Mudrák odkázal 12 zlatých „na kapli Milého Svatého Jakuba ke stavbě“. Práce snad trvaly ještě po roce 1485, kdy ještě nebyl biskupem potvrzen kněz k věčné mši, kterou Mudrák svou závětí fundoval.

Trvalý základní kapitál bylo třeba získat fundací mši, za které plynuly kaplanovi příjmy formou úroků. Největší známou částkou

ke stejnému svatému, ale vždy přes noc stavební materiál se ocitnul na místě kaple Svatojakubské nad Ivančicemi.

Původní kaple byla menších rozměrů než nynější. Protože měla tři oltáře, je oprávněná domněnka, že to byla stavba centrální podobně jako jiné kaple nad jihomoravským městem. V letech 1580-1620 sloužila kaple jako jediná svatyně v Ivančicích katolíkům, když farní kostel byl v rukou protestantů. K roku 1691 je v pamětní knize oslavanského děkanství uvedeno, že kaple má tři oltáře, stříbrný pozlacený kalich a dva zvony. Mše se slouží čtyřikrát do roka. Podle podání tu bývala pustevna a poustevník pravidelně zvonil. Sobotní zvonění ve tři hodiny oznamovalo ukončení celotýdenní práce ve vinicích.

Za císaře Josefa II. byla kaple v r. 1784 zrušena, odsvěcena a její majetek byl přidělen náboženskému fondu. V roce 1796 koupil kapli měšťan a perníkář Mimmmler za 25 zlatých na stavební materiál. Podle tradice 13. června t.r. se započalo s demolicí za pomoci trhavin, načez přišla nebyvalá bouře, která se přičítala hněvu apoštola Jakuba, nazývaného v evangeliu „synem hromu“. Perníkář Mimmmler utíkal za bouře dolů k městu, uklozounal a zlomil si nohu. Také jeho syn kulhal.

Pro obyvatele Ivančic znamenalo zničení kaple porušení dlouholeté tradice. Ve své víře byli spjatí s účtou ke svému patronu a měli také silný vztah ke krajině, ve které svatojakubská kaple vévodila. Nacházela se zde většina vinic, místa jejich klopnotné ale i radostné celoroční práce a zdroj jejich exist-